

I. Metoda badań – lista znawców.

Całościowe badania bibliotek dla dzieci i młodzieży Instytut Książki i Czytelnictwa BN prowadził dwukrotnie: w 1985 (badania B. Białkowskiej, wyniki opublikowane w 1992) i w 2001 (badania G. Lewandowicz, wyniki opublikowane w 2003 r.). Pytano wówczas zbiory i zakup, o czytelników i wypożyczenia, o warunki pracy i personel, o stan lokali i komputeryzacji, o opinie instruktorów; badania te zostaną powtórzone w przyszłym roku. W połowie 2007 roku zapytaliśmy o co innego: o to, czy w zbiorach znajdują się pewne konkretne książki, uznane za wartościowe przez znawców. Chcieliśmy się dowiedzieć czy skuteczna jest w odniesieniu do bibliotek promocja książki dziecięcej i młodzieżowej? Czy mechanizmy promocyjne (nagrody dla twórców: autorów, ilustratorów, tłumaczy mają wpływ na kształtowanie przez bibliotekarzy księgozbiorów dla młodych czytelników? Czy trafiają do nich książki oceniane przez znawców jako najbardziej wartościowe? Pytanie o skuteczność promocji wynikało z moich osobistych zainteresowań i doświadczeń. Od trzech lat uczestniczę w pracach jury ogólnopolskiej nagrody literackiej dla dzieci i chciałam wiedzieć, czy decyzje jurorów mają jakieś przełożenie na praktykę życia, to znaczy, czy wyróżnione książki w ogóle trafiają do bibliotek, a jeśli tak, to ile z nich i jakie.

Powstało pytanie, jak to zbadać. Posłużyłam się ostatecznie listą zawierającą 132 tytuły. Spis ten składał się z kilku elementów (czyli mniejszych list) połączonych w całość, uporządkowaną alfabetycznie, tak, by żadna część się nie wyróżniała – przynajmniej na pierwszy rzut oka. W spisie znalazły się książki nagrodzone, wyróżnione lub nominowane do dwóch ogólnopolskich nagród: Nagrody Roku Polskiej Sekcji IBBY i Nagrody Literackiej im. Kornela Makuszyńskiego. Najobszerniejsza część omawianej listy (102 tytuły) stanowi spis książek nagrodzonych i wyróżnionych w latach 1990-2005 nagrodą Książka Roku (zaczepnięty z Almanachu Twórcy dzieciom, Warszawa 2006). Dołączono do niego krótszą (18 tytułów) listę książek nagrodzonych i wyróżnionych nagrodą im. Kornela Makuszyńskiego (od roku 1994, bo wtedy nagrodę tę zaczęto przyznawać, również do 2005).

Do tak powstałego wykazu książek promowanych dołączono swoistą „grupę kontrolną” (12 pozycji): książki po raz pierwszy wydane w okresie międzywojennym, wycofane z bibliotek w czasie stalinowskich czystek, nieobecne na rynku

wydawniczym w latach 1939 – 1989, a więc w założeniu zupełnie nieznanie dzisiejszemu czytelnikowi, a wznowione dopiero po roku 1989. Do tej grupy dołączyłam powieść Otfrieda Preusslera „Krabat”, wydana u nas po raz pierwszy przez Naszą Księgarnię w 1976 r., a w 1999 r. wznowioną przez Siedmioróg; to wydanie jest stale dostępne w formie kolejnych dodruków. Uwzględniłam tę książkę ze względu na niezaprzeczalne walory literackie i brak reklamy (zaledwie dwa artykuły w „Guliwerze” w ciągu kilku lat), by się przekonać, jak odnajduje się w bibliotekach książka wybitna, ale nie promowana. (W odniesieniu do „Krabata” można mówić nawet o swoistej antyreklamie – ze względu na fatalną okładkę „Siedmioroga”, która zupełnie nie odpowiada treści książki i wręcz zniechęca do zainteresowania się nią osoby, do których jest adresowana.)

Do tak dowolnie skonstruowanej listy można mieć oczywiście zastrzeżenia. Np. takie, że nie obejmuje wszystkich nagród przyznawanych obecnie. Poza tym nie wszystkie nagrodzone książki wzbudzają jednakowy entuzjazm nawet gusta znawców bywają skrajnie różne (spektakularnym przykładem jest „Mała świnka” Akumala Ramachandera). Jednak przypadki spornych, kontrowersyjnych książek są rzadkie, tak więc nasz spis można uznać za narzędzie niedoskonałe, ale wygodne. Ogranicza się do dwóch nagród literackich o najdłuższych od 1989 r. tradycjach, przyznawanych (łącznie) utworom dla wszystkich grup wiekowych czytelników do lat nastu, a nawet młodych dorosłych. W związku z tym w naszym spisie były publikacje bardzo różne – od ilustrowanych książeczek dla maluchów po problemowe teksty adresowane do gimnazjalistów i licealistów.

Na liście znalazło się:

57 książek dla dzieci młodszych (do 6-7 roku życia)

35 książek dla dzieci starszych (do 11 roku życia)

40 książek dla młodzieży

(to podział orientacyjny; należy wziąć pod uwagę, że przydział do poszczególnych kategorii nie zawsze jest oczywisty.)

Do listy książek dołączono krótką ankietę, której celem było głównie przygotowanie dalszego etapu badań, w którym zamierzamy się skupić na obserwacji wykorzystania zbiorów bibliotek publicznych dla dzieci i młodzieży. W ankiecie znalazły się więc pytania, które umożliwią nam dobór placówek do drugiego etapu, podtrzymanie z nimi kontaktu i bardzo podstawową orientację w warunkach ich pracy. Zadaliśmy też pytania:

- o najbardziej czasochłonne i absorbujące czynności,
- o zmiany, jakie nastąpiły w pracy bibliotek w ciągu ostatnich lat,
- o własną ocenę zbiorów przez bibliotekarza.

Tak przygotowane materiały: listę książek wraz z ankietą rozesłaliśmy do co trzeciej biblioteki dla dzieci i młodzieży. Otrzymaliśmy 225 odpowiedzi (60% wysłanych), które stały się podstawą do sformułowania tych kilku uwag, którymi chcę się dzisiaj z Państwem podzielić. Postaram się powiedzieć głównie o tym, co dla mnie okazało najciekawsze.

II. Obecność książek z listy w bibliotekach

Żadna biblioteka nie miała oczywiście wszystkich promowanych książek. W badanych bibliotekach znajdowały się średnio 42 książki z naszej listy. Wskaźnik ten przedstawiał się różnie w zależności od województwa. Spodziewałam się, że będzie on najwyższy dla Małopolski, Łódzkiego i Mazowieckiego, które mają najdłuższą tradycję bibliotekarstwa oraz dla województw zachodnich, najniższy zaś – dla tzw. „ściany wschodniej”. Okazało się, że sytuacja wygląda nieco inaczej.

Powyżej średniej istotnie miały województwa: Pomorskie – 48, 7, Łódzkie – 47, 9 (średnia dla Łodzi była niższa i wynosiła 44, 6), Małopolskie – 46,9 (średnia dla Krakowa – 57, 9 i Śląskie – 44, 95. Prawie równo ze średnią - województwa: Lubuskie – 44,25, Dolnośląskie -43,8, Lubelskie - 40, Świętokrzyskie – 40,3 i Wielkopolskie – 41,9. Poniżej średniej miały biblioteki z województw: Warmińsko-Mazurskiego – 39, Zachodniopomorskiego – 37, 25, Podkarpackiego – 36, 7, Kujawsko-Pomorskiego – 36,3 i **Opolskiego – 24, 25**. (Czy w województwach o niskim wskaźniku bibliotekarze nie kupują książek? Kupują, tylko inne. Jakie – nie wiemy, bośmy o to nie pytali, ale w ankietach widać ślady naprowadzające na trop np. wydawnictwa Telbit, wydającego literaturę dla młodzieży. Nie zadowala ona wybrednych gustów, ale być może taka właśnie oferta zadowala gusta czytelników.)

Natomiast najwyższa średnia przypadła na województwa: Mazowieckie – 52 (dla Warszawy – 69) oraz **Podlaskie – 53, 6** – najwięcej książek promowanych ze wszystkich województw w Polsce.

Część wyników nie różni się od obiegowej wiedzy na temat tego, jaki typ literatury dla niedorośliwych cieszy się największym powodzeniem wśród kupujących. Próg 70% przekroczyły w przeważającej większości powieści o dziewczętach, dla dziewcząt: *Kalamburka* 96,4%) i *Noelka* (95%) Musierowicz, *Chwileczkę Walerio...* Sielickiej

(92, 7%), *Magda.doc* (85%) i *Agaton-Gagaton* (76, 8) Marty Fox, *Hera, moja miłość* (75,5%) Onichimowskiej, *Córka czarownic* (76,5%) Terakowskiej, *Emilia z kwiatem lili leśnej* (70,9%) Nowackiej. Część wyników wydaje się jednak dość zaskakująca. Odnosi się to do pozycji uzyskanej przez dwie międzywojenne publikacje „dla dziewcząt”, które uplasowały się zaskakująco wysoko jak na to, że są to książki „stare” i – wydawałoby się – zupełnie zapomniane. W widoczny sposób potwierdzają one bardzo spektakularnie przewagę literatury dziewczęcej nad innymi typami utworów adresowanych do niedorośli czytelników. Co wpłynęło na ich powodzenie wśród osób kompletujących biblioteczne księgozbiory?

W pierwszym przypadku mamy niewątpliwie do czynienia z legendą tytułu. *Ania z Lechickich Pól* to jedyna książka Dunin-Kozickiej dla młodzieży i w ogóle jedna z dwóch, jakie ta autorka napisała. Przed wojną była to książka bardzo popularna. Okazało się, że pamięci o niej nie wymazało pół wieku nieobecności w obiegu czytelnicznym – pamięć ta najwyraźniej przeszła z matek i babek na córki i wnuczki. *Ania z Lechickich Pól*, wydana wprawdzie przez dwa wydawnictwa, ale na samym początku okresu wolności od cenzury, kiedy wielu wydawców (także wydawców dawnych bestsellerów) nie radziło sobie z dystrybucją, wytrzymała konkurencję z najpopularniejszymi i kilkakrotnie wznawianymi współczesnymi tekstami dla nastolatków – *Ania z Lechickich Pól* znalazła się w zbiorach $\frac{3}{4}$ badanych bibliotek.

W drugim przypadku mamy niewątpliwie do czynienia z legendą autora. Na naszej liście znalazła się *Panna Irka*, mało znana książka Ireny Zarzyckiej, autorki *Dzikuski*, najsłynniejszej chyba przedwojennej powieści dla dziewcząt, zaciekle zwalczanej przez dorosłych jako skandalizująca. *Panna Irka* wydana tylko raz, w 1990 r. – literacko o wiele ciekawsza i od *Dzikuski*, i od *Ani z Lechickich Pól* – przez wielu bibliotekarzy została prawidłowo skojarzona ze znanym starszemu pokoleniu nazwiskiem – miała ją połowa badanych bibliotek. W niektórych województwach (Wielkopolskie) uzyskała wynik znacząco wyższy niż *Panna Nikt* mimo, że książka Tryzny była rekomendowana przez samego Miłosza i kilkakrotnie wznawiana.

Literatura dla dzieci starszych znajduje się na ogół w o wiele gorszym położeniu niż powieść dla dziewcząt, jednak w jej przypadku znane nazwisko pisarza potrafi również wiele zdziałać. Wysoki próg 70% przekroczyły książki Brzechwy (*Pchła Szachrajka*), Onichimowskiej (*Dobry potwór nie jest zły*), Kasdepkego (kilkakrotnie wznawiana *Kacperiada*) i Olech (*Dynastia Miziołków*). Wśród 25 książek najczęściej kupowanych do bibliotek znalazło się tylko 7 książek dla dzieci, w tym 3

Kasdepkego, 1 Brzechwy, 1 Onichimowskiej, 1 Gellner i 1 Olech – książki autorów o wyrobionej pozycji.

W o wiele gorszej sytuacji są książki debiutantów, zwłaszcza jeśli są autorami książek dla dzieci, nie dla młodzieży. Np. *Małgosia z Leśnej Podkowy* Wróblewskiej, laureatka głównej nagrody im. Makuszyńskiego w 2006 r. trafiła zaledwie do co 3. biblioteki.

Książki dla najmłodszych czytelników wydają się być w najgorszej sytuacji. Często nie przekraczają progu kilkunastu procent bibliotek. Ponad połowa z nich trafiła co do 5 placówki. W co 3. było 8, a do połowy lub więcej bibliotek zakupiono zaledwie 5 tytułów najpopularniejszych autorów. Natomiast wśród najrzadziej kupowanych książek (do co 5. biblioteki lub jeszcze rzadziej) nie było w ogóle literatury dla młodzieży. Wyraźnie wskazuje to na potrzebę podtrzymywania promocji książki dziecięcej, literatura dla nieco starszych odbiorców na rynku księgarskim radzi sobie lepiej.

III. Ocena księgozbioru przez bibliotekarzy

Ankietowane osoby w przeważającej większości pozytywnie oceniają zbiory bibliotek, w których pracują, jako zadowalające, dobre, a nawet bardzo dobre. Zadowolenie bibliotekarzy ze stanu księgozbioru biblioteki nie zależy od liczby książek z naszej listy, znajdujących się w zbiorach; jednakowo zadowolona jest bibliotekarka, która ma ich 4, jak i ta, która ma ich 115. Bibliotekarze z mniejszych bibliotek, mający o wiele mniej promowanych książek i mniejsze możliwości dokonywania zakupów w ciągu roku oceniają swoje – obiektywnie nienajlepsze – zbiory o wiele lepiej niż osoby z dużych bibliotek.

Oceny krytyczne nie są częste i nie mają związku ani z liczbą promowanych książek w zbiorach, ani z wielkością zakupu w ciągu roku, lecz z możliwością zaspokojenia żądań czytelników, które w większych ośrodkach z tradycjami są większe niż w małych miejscowościach, gdzie czyta się po prostu to, co jest.

Niezadowolenie bibliotekarzy wynika też z zaniedbań powstałych w przeszłości, których nie można nadrobić mimo aktualnie zwiększonych funduszy na zakup.

Bibliotekarze dużą wagę przywiązują do tego, by księgozbiór był wykorzystywany księgozbioru. Na to ma wpływ sposób ekspozycji, a to z kolei wiąże się z problemami lokalowymi, z estetyką wnętrza (pisząc o zmianach w swojej pracy skrupulatnie odnotowują remonty i wszelkie zmiany wystroju na lepsze). Wiele osób

podkreśla, że czytelnicy chcą nowych książek, starymi przeważnie nie interesują się. Jeśli biblioteka nie ma nowości, to tak, jakby nie istniała. Bibliotekarze wskazują się na brak dobrej (czyli nowej) literatury popularno-naukowej, która mogłaby przyciągnąć czytelników poszukujących informacji.

Województwo łódzkie, w którym obiektywnie sytuacja bibliotek dla dzieci wydaje się zupełnie dobra na tle całego kraju, stanowi wyjątek jeśli chodzi o ocenę zbiorów przez bibliotekarzy: połowa respondentów wypowiedziała się na ten temat krytycznie, wskazując, że nawet regularne i stosunkowo duże wpływy bywają niewystarczające w stosunku do potrzeb czytelników. Problemem jest również kupowanie po jednym egzemplarzu nowości, które wszyscy chcą czytać w tym samym czasie. Ocena zbiorów zależy głównie od wymagań środowiska i to nie zawsze związanych z książką.

IV. Najbardziej absorbujące czynności; zmiany funkcji biblioteki dziecięcej

Co trzeci respondent uważał, że najwięcej czasu poświęca udostępnianiu księgozbioru, co szósty – że gromadzeniu. Ponad połowa bibliotekarzy (53,2%) uznała, że najwięcej czasu zajmuje im praca z czytelnikiem. Niektórzy wyrazili opinię, że realizacja różnych form pracy z czytelnikiem jest obecnie podstawą działalności bibliotek nastawionych na obsługę nieletnich klientów. Choć część bibliotekarzy cieszyło narastające zainteresowanie lekturami szkolnymi, wielu zauważało systematycznie malejącą liczbę zarejestrowanych czytelników i wypożyczeń, prowadzące wręcz do zmiany funkcji bibliotek. Pozwolę sobie zacytować uwagi jednej z wielkowiejskich bibliotekarek na temat pracy i zmian, jakie się w tej dziedzinie dokonały w ciągu ostatnich kilku lat; uwagi te podsumowują to zagadnienie być może lepiej, niż wszelkie naukowe rozważania. (Biblioteka ta działała w obiektywnie dobrych warunkach, zatrudniała 2 osoby, dysponowała 16 tysiącami zł na zakup i odpowiednim lokalem, zakupy kształtowały się na poziomie ponad 900 vol rocznie, miała 903 czytelników zarejestrowanych w 2006 r.) *Dawniej dzieci bardzo dużo czytały. Było wielu czytelników. Teraz ich liczba zmalała o połowę. Po reformie oświaty odeszli licealiści. Teraz robi się z biblioteki dom kultury – świetlica. Robimy strasznie dużo form pracy, bez przerwy coś się dzieje – warsztaty, spotkania autorskie. 90 % działalności wszystkich bibliotek dziecięcych to praca z czytelnikiem. – zima w mieście, lato w mieście – po 30 osób dziennie siedzących non stop. Chodzimy z nimi do kina, do ZOO, do Muzeum Powstania. Miasto tę*

działalność nakręca i daje na to, daje nam też trochę nasza dyrekcja. W czasie tych akcji prowadzimy takie dzienniki jak w szkole – z listą obecności, podpisami.

[Dziś] nikt nie ma czasu – ani dzieci, ani rodzice. Te dzieci, które mają czas nie mają zwyczaju, kultury czytania.[Na naszym terenie mieszkają] bardzo trudne rodziny. Tu jest nasza wielka rola pedagogiczna. Staramy się pomagać tym dzieciom, które się zapisały.

Wypożyczalnia to [pod względem czasu pracy] właściwie margines naszej działalności, [choć] bardzo cenimy sobie tych, którzy chcą wypożyczać książki. Dzieci nie są [dziś] zainteresowane książkami. Rodzice też nie. W zeszłym roku było u nas tyle klas na lekcjach bibliotecznych różnego rodzaju. W trzech spotkaniach autorskich wzięły udział 124 osoby. W trzech innych formach pracy – 119. W 30 wycieczkach – uczestniczyły razem 364 osoby. 2 konkursy, 28 wystawek. Na tym skupia się nasza działalność. Ale to wszystko nie przekłada się na listę zapisanych czytelników.

Skoro liczba odwiedzających nie przekłada się na liczbę zarejestrowanych czytelników konieczna wydaje się zmiana podejścia do funkcji biblioteki, wyrażająca się w sposobie mierzenia efektywności pracy bibliotek. Mimo wspomnianego przez wielu bibliotekarzy spadku liczby czytelników i liczby wypożyczeń biblioteka nadal spełnia ważną rolę w środowisku, kto wie, czy nie ważniejszą niż dawniej. Biblioteka to już nie tylko zbiór książek, jest często jedynym miejscem, gdzie można spędzić czas pod okiem kogoś mądrego, kto nie tylko potrafi znaleźć ciekawą książkę i pomóc w odrabianiu lekcji, ale pomaga też na wiele innych sposobów jednocześnie wychowując np. wtedy gdy dom jest pusty. Mimo iż bibliotekarze nie są uszczęśliwieni tymi dodatkowymi obowiązkami, jednak starają się z nich wywiązywać. Powinno to być uwzględniane w sposobie oceny efektywności ich pracy.

Jednak zmiany jakie zaszły w ich pracy w ostatnich latach mają przeażnie pozytywny wydźwięk. Do najważniejszych trzeba zaliczyć postęp technologiczny. Prawie wszystkie badane biblioteki były skomputeryzowane lub w trakcie komputeryzacji, albo przynajmniej oferowały dostęp do Internetu. Być może dlatego samopoczucie respondentów wydawało się zupełnie dobre.

Pytanie o to, jak wykorzystywane są zasoby bibliotek, czy istotnie literatura dla młodzieży cieszy się największym powodzeniem.

A. Krajewska: *Księgozbiory dla dzieci i młodzieży część 2.*

ANEKS: LISTA KSIĄŻEK

1. *Abecelki i duch bursztynowego domu*, tekst: M. Strękowska-Zareba, Warszawa 2004, Pracownia Pedagogiczna i Wydawnicza 29,5%
2. *Ania z Lechickich pól*, tekst: Maria Dunin-Kozicka, Warszawa, T. 1 1990, AiR, T. 2 1991, AiR, T. 3 1991, AiR, T. 1 i 2 1990, CIR 78,2%
3. *A wszystko przez faraona*, tekst: Jacek Dubois, oprac. graf.: Bohdan Butenko, Warszawa 2005, Świat Książki 27,7%
4. *Agaton-Gagaton: jak pięknie być sobą*, tekst: Marta Fox, Wrocław 1997, Siedmioróg 76,8%
5. *Alfabet z obrazkami*, tekst: Małgorzata Strzałkowska, il.: Anita Andrzejewska i Andrzej Pilichowski-Ragno, Warszawa 2005, Nowa Era 12,3%
6. *Animacja czytelnictwa dziecięcego*. Praca zbiorowa pod red. Joanny Papuzińskiej i Grażyny Walczewskiej-Klimczak, Płock 2005, Książnica Płocka 11,4%
7. *Bajki o rzeczach i nierzeczach*, tekst: Zofia Beszczyńska, il. Agnieszka Żelewska, Gdańsk 2002, Czarny Kot 10,9%
8. *Bajki żółtego psa*, tekst: Piotr Wojciechowski, il. Michał Braniewski, Kraków 1993, Stentor 42,3%
9. *Będę u Klary*, tekst: Grażyna Bąkiewicz, Warszawa 2005, Prószyński i S-ka 35,5%
10. *Białe róże*, tekst: Helena Zakrzewska, I wyd. Białystok 1990, Łuk, II wyd. Warszawa 1990, Pegaz, III wyd. Radom 2003, Polwen, IV wyd. Radom 2004, Polwen 22,3%
11. *Biały niedźwiedź. Czarna krowa*, tekst: Marcin Brykczyński, il. Grażka Lange, Warszawa 2004, Nasza Księgarnia 12,7%
12. *Bohaterowie naszych książek: przewodnik po literaturze dla dzieci i młodzieży*, tekst Barbara Tylicka, oprac. graf.: Janina Dzikowska-Najder, Łódź 1999, Literatura 46,5%
13. *Bohaterski Miś*, tekst: Bronisława Ostrowska, I wyd. Poznań [bez daty], GMP, II wyd. Radom 2004, Polwen 28,2%
14. *Bożęta i my*, tekst: Ewa Nowacka, il.: Tomasz Wirchanowski, Warszawa 1995, Arenda 15%
15. *Bractwo Srebrnej Łyżeczki*, tekst: Liliana Bardijewska, il. Edward Lutczyn, Warszawa 2004, Ezop 18,6%

16. *Bromba i filozofia*, tekst i il. Maciej Wojtyszko, Warszawa 2004, Jacek Santorski & Co 34,5%
17. *Buba*, tekst: Barbara Kosmowska, Warszawa, Poznań 2002, Muza, Media Rodzina 61,4%
18. *Chwileczkę, Walerio...* tekst: Krystyna Siesicka, I wyd. Wrocław 1993, Siedmioróg, ost. wyd. Łódź 2005, Akapit Press 92,7%
19. *Chwilki dla Emilki*, tekst: Joanna Papuzińska, il. Bohdan Butenko, Łódź 2004, Literatura 28,6%
20. *Co się stało z naszą bajką*, tekst Hanna Krall, il. Maria Ekier, Warszawa 2004, Twój Styl 1,8%
21. *Co tam u Ciumków*, tekst: Paweł Beręsewicz, il. Suren Vardanian, Kraków 2005, Skrzat 38,6%
22. *Córka Czarownic*, tekst: Dorota Terakowska, il. Jerzy Skarżyski, I wyd. Chotomów 1991, Verba 76,4%
23. *Czarodziejski ogród wierszy*, tekst: Robert Louis Stevenson, przekł.: Ludmiła Marjańska, il. Anna Stylo-Ginter, Warszawa 1992, Nasza Księgarnia 20,9%
24. *Czerwony Kapturek*, tekst: Joanna Olech, il. I oprac graf.: Grażka Lange, Warszawa 2005, Jacek Santorski & Co 22,3%
25. *Darowane kreski*, tekst: Joanna Papuzińska, oprac. graf.: Janina Dzikowska-Najder, I wyd. Warszawa 1994, Atena, II wyd. Łódź 2002, Literatura 20,4%
26. *Dębołki*, tekst: Joanna Kulmowa, il. Maria Ekier, Warszawa 1998, AB Grafia 3,6%
27. *Dobry potwór nie jest zły*, tekst: Anna Onichimowska, I wyd. Poznań 1997, Podsiedlik i Raniowski, ost wyd. Warszawa 2003, Ezop 44%
28. *Dorota Gellner dzieciom*, tekst: Dorota Gellner, 1998 65%
29. *Dynastia Miziołków*, tekst: Joanna Olech, I wyd. 1994 Egmont Polska 77,3%
30. *Dzieci Lwowa*, tekst: Helena Zakrzewska, I wyd. Gdańsk 1990, Graf, II wyd. Radom 2004, Polwen 22,7%
31. *Dziennik klikomanki*, tekst: Piotr Jędrzejczak, il. Ryszard Kaja, Łódź 2003, Akapit Press 40,4
32. *Dzień dobry, Europo*, tekst: Agnieszka Niezgoda, il. Iwona Chmielewska, Toruń 2004, Algo 14,1%
33. *Dzień kolibra*, tekst: Ewa Przybylska, I wyd. Łódź 1997, Akapit Press 54%

34. *Dziewczyna Mistrza Gry*, tekst: Krystyna Siesicka, I wyd. Wrocław 1997, Siedmioróg, II wyd. Łódź 2003, Akapit Press 90,4%
35. *Dziwne przypadki czarnoksiężnika Zenona*, tekst: Anna Lewkowska, 2000 36,8%
36. *Eliksir przygód*, tekst: Beata Ostrowicka, I wyd. Warszawa 1995, Iskry, II wyd. Łódź 2004, Literatura 75,4%
37. *Emilia z kwiatem lilii wodnej*, tekst: Ewa Nowacka, Wrocław, Siedmioróg, I wyd. 1995, ost. wyd. 2001 70,9%
38. *Encyklopedia przyrody i techniki dla dzieci i rodziców*, tekst: Zbigniew Przyrowski, oprac. graf. Wg projektu Jacka Brzozowskiego Krzysztof Dobrowolski, Warszawa 1996, Wiedza Powszechna 20,9%
39. *Feliks, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi* [T. 1], tekst i il. Rafał Kosik, Warszawa 2004 Powergraph 45,5%
40. *Feliks, Net i Nika oraz Teoretycznie Możliwa Katastrofa* [T. 2], tekst i il. Rafał Kosik, Warszawa 2005, Powergraph 38,2%
41. *Gdzieżeś ty bywał, czarny Baranie?* Tekst anonim., il. Agnieszka Żelewska, Warszawa 2003, Muchomor 6,8%
42. *Gębolud*, tekst: Roksana Jędrzejowska-Wróbel, il. Agnieszka Żelewska, Gdańsk 2004, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 16,8%
43. *Gimnastyka dla języka (i Polaka, i Anglika)*, tekst i il.: Małgorzata Strzałkowska, Poznań 2004, Media Rodzina 30,5%
44. *Hera, moja miłość*, tekst: Anna Onichimowska, Warszawa 2003, Świat Książki 75,5%
45. *Historyjki o Alicji, która zawsze wpadała w kłopoty*, tekst: Gianni Rodami, il. Paweł Pawlak, Warszawa 2003, Muchomor 15%
46. *Jajuńciek*, tekst i il.: Paweł Pawlak, Warszawa 2005, Muchomor 12,7%
47. *Jak się nie bać ortografii? Kto próbuje – ten potrafi!*, tekst: Marcin Brykczyński, il. Grazyna Lange, Warszawa 2000, Wydawnictwo Szkolne PWN 5,5%
48. *Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek*, tekst: Paweł Beręsewicz, 2005 36,6%
49. *Jedzie pociąg z daleka*, tekst anonimowy, il. Ewa Kozera-Pawlak, Warszawa 2004, Muchomor 6,8%
50. *Jeż*, tekst i il.: Katarzyna Kotowska, Warszawa, Egmont Polska, I wyd. 1999, II wyd. 2003 37,5%
51. *Kacperiada. Opowiadania dla łobuzów i nie tylko*, tekst: Grzegorz Kasdepke, il. Jan Zieliński, I wyd. Łódź 2001, Literatura 65,9%

52. *Kalamburka*, tekst i il.: Małgorzata Musierowicz, Łódź 2001, Akapit Press 96,4%
53. *Katar żyrafy*, tekst: Ryszard M. Wroński, il.: Agnieszka Żelewska, Gdańsk 2004, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 30,9%
54. *Kazio i Nocny Potwór*, tekst: Maria Skibińska, il. Anna Niemierko, Warszawa 2005, Wytwórnia 5,5%
55. *Kocie historie*, tekst: Tomasz Trojanowski, I wyd. 1997 53,6%
56. *Kołysanki dla Zuzanki*, tekst: Wanda Chotomska, il. Krystyna Michałowska, Warszawa 1999, Fundacja Książka dla Dziecka 36,4%
57. *Królewna*, tekst: Roksana Jedrzejewska-Wróbel, il. Ewa Poklewska-Kozięłło, Gdańsk 2004, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 20%
58. *Królewna w koronie*, tekst: Maria Ewa Letki, il.: Maria Ekier, Warszawa 2005, Ezop 13,6%
59. *Krabat*, Otfried Preussler, I wyd. Warszawa 1976, Nasza Księgarnia, II wyd. Wrocław 1999, Siedmioróg 41,4%
60. *Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca*, tekst: Leszek Kołakowski, il.: Dorota Łoskot-Cichocka, Warszawa 2005, Muchomor 20,4%
61. *Kuba i Buba, czyli awantura do kwadratu*, tekst: Grzegorz Kasdepke, il.: Ewa Poklewska-Kozięłło, Łódź 2003, Literatura 65,9%
62. *Legendy polskie*, tekst: Wanda Chotomska, il. Janusz Stanny, Warszawa 2000, Wydawnictwo Jaworski 52,3%
63. *Leon i kotka, czyli jak rozumieć mowę zegara*, tekst: Grażyna Ruszewska, il. Piotr Fańfrowicz, oprac. graf. Grazka Lange, Łódź 2004, FRO9 7,3%
64. *Lila i bestia z szafy*, tekst i il.: Joanna Jung, Gdańsk 2004, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 19,5%
65. *Lot Komety*, tekst: Anna Onichimowska, Warszawa 2004, Świat Książki 62,3%
66. *Magda.doc*, tekst: Marta Fox, I wyd. Wrocław 1996, Siedmioróg, ost. wyd. Wrocław 2005, Siedmioróg 85%
66. *Mała świnka*, tekst: Akumal Ramachander, przekł. Anna Kołyszko, il. Stasys Eidrigevicius, Warszawa 1993, Tenten 10,9%
68. *Małgosia z Leśnej Podkowy*, tekst: Agnieszka Wróblewska, 2005, Egmont 35%
69. *Marceli Szpak dziwi się światu*, tekst: Joanna Pollakówna, il.: Agnieszka Żelewska, Gdańsk 2000, Czarny Kot 36,4%

70. *Miłość, psiakrew*, tekst: Ewa Nowacka, Wrocław 2001, Ossolineum 44,5%
71. *Miły wodzu mój!... Wiersze o marszałku Józefie Piłsudskim*, opracowała Jolanta Kowalczykówna, Pabianice 1993, Tuvex 1,8%
72. *Moje-nie moje*, tekst: Liliana Bardijewska, il. Krystyna Lipka-Sztarbałło, Warszawa 2004, Ezop 14,5%
73. *Najwyższa góra świata*, tekst: Anna Onichimowska, I wyd. Warszawa 1996, Rytm, ost. wyd. Warszawa 2005, Świat Książki 57,3%
74. *Nie wiem, skąd wiem*, tekst: Maria Ewa Letki, Łódź 2002, Literatura 40%
75. *Nie wiem kto*, tekst: Danuta Wawiłow, il.: Krystyna Lipka-Sztarbałło, Gdańsk 204, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 12,3%
76. *Niebo z widokiem na niebo*, tekst: Marta Fox, Wrocław 2003, Siedmioróg 46,8%
77. *Nieobliczalne owieczki*, tekst: Martyna Skibińska, il. Joanna Olech i Justyna Wróblewska, Warszawa 2005, Wytwórnia 7,3%
78. *Niezwykłe wakacje*, tekst: Beata Ostrowicka, I wyd. Warszawa 1995, Iskry 77,3%
79. *Noelka*, tekst i il.: Małgorzata Musierowicz, I wyd. Poznań 1992, Bestseller 95%
80. *O Felku, Żbiku i Mamutku*, tekst: Wiktor Woroszyński, il. Bohdan Butenko, Warszawa 1990, Nasza Księgarnia 10%
81. *O melba!*, tekst Grażyna Bąkiewicz, Warszawa 2002, Prószyński i S-ka 58,2%
82. *O zebrze, która chciała być w kwiatki*, tekst: Anna Onichimowska, il. Joanna Sedlaczek, Warszawa 2004, Arkady 35,5%
83. *Od rzeczy do rzeczy*, tekst: Wanda Chotomska, il. Monika Frątczak, Łódź 2002, Literatura 13,6%
84. *Okruszek z zaczarowanego lasu*, tekst: Jacek Lełonkiewicz, il. Paweł Pawlak, Warszawa 2005, Ezop 13,6%
85. *Pan Kuleczka. Skrzydła*, tekst: Wojciech Widlak, il. Elżbieta Wasiuczyńska, Poznań 2003, Media Rodzina 43,6%
86. *Pan Kuleczka. Spotkanie*, tekst: Wojciech Widlak, il. Elżbieta Wasiuczyńska, Poznań 2005, Media Rodzina 36,8%
87. *Panna Irka*, tekst: Irena Zarzycka, Lublin 1990, KAW 50%
88. *Panna Nikt*, tekst: Tomek Tryzna, I wyd. Warszawa 1994, Firet, ost. wyd. Warszawa 2004, Jacek Santorski & Co 63,2%

89. *Pchła Szachrajka*, Tekst: Jan Brzechwa, il. Janusz Stanny, Warszawa 1996, Świat Książki 76,8%
90. *Pierwsza miłość*, tekst: Marta Fox, I wyd. Wrocław 1999, Siedmioróg 55,9%
91. *Pięć melonów na rękę*, tekst: Edmund Niziurski, I wyd. Łódź 1996, Literatura, II wyd. Łódź 2000, Literatura 66,4%
92. *Pogaduszki do poduszki* (o literaturze dla najmłodszych), tekst i il. Alicja Baluch, Kraków 1996, Wydawnictwo Edukacyjne 5%
93. *Pokochać Babę Jagę*, tekst: Emilia Waśniowska, il. Elżbieta Krygowska-Butlewska, Warszawa 2002, Jaworski 20,9%
94. *Przygody Zuzanki*, tekst: Jerzy Niemczuk, il. Jolanta Marcolla, Warszawa 1995, Papirus 18,6%
95. *Przyjaciele*, tekst: Mira Stanisławska-Meysztowicz i Grzegorz Kasdepke, I wyd. Łódź 2004, Literatura 62,7%
96. *Rok smoka*, tekst: Joanna Rudniańska, I wyd. Warszawa 1991, Fundacja Nowej 29,1%
97. *Rym cym cym, rym cym cym, gdzieś mi z głowy uciekł rym*, tekst: Małgorzata Strzałkowska, il. Marcin Bruchnalski, Warszawa 1999, Plac Słoneczny 4 15,5%
98. *Rynna*, tekst: Roksana Jędrzejewska-Wróbel, il. Agnieszka Żelewska, oprac. graf. Grażka Lange, Łódź 2004, FRO9 5,5%
99. *Samotność Bogów: baśń nie nowa i nie stara*, tekst: Dorota Terakowska, Kraków 1998, Wydawnictwo Literackie 45,5%
100. *Sen, który odszedł*, tekst: Anna Onichimowska, il.: Krystyna Lipka-Sztaubałło, Warszawa 2001, Ezop 20,5%
101. *Sezam*, tekst: Jan Navratil, przekł.: Andrzej Gordziejewski, il.: Mirosław Tokarczyk, Warszawa 1990, Nasza Księgarnia 25,5%
102. *Skarby. Pożegnanie domu*, tekst: Zofia Żurakowska, Warszawa 1991, Reprint 11,4%
103. *Skarby*, tekst: Zofia Żurakowska, I wyd. Sosnowiec 1994, Mitra, II wyd. Radom 2004, Polwen 17,7%
104. *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, praca zbiorowa pod red. Barbary Tylickiej i Grzegorza Leszczyńskiego, Wrocław 2002, Ossolineum 47,7%
105. *Sny dla dorosłych i dla dzieci*, tekst: Marek Stokowski, il.: Mariusz Stawarki, projekt graf.: Janusz Górski, Gdańsk 1998, słowo/obraz terytoria 0,5%

106. *Straszyć nie jest łatwo*, tekst: Marcin Pałasz, il.: Katarzyna Kocubiej, Warszawa 2004, Nasza Księgarnia 40,9%
107. *Szpital w Cichiniczach*, tekst: Melchior Wańkiewicz, Lublin [1990], Marek Gacka 0,9%
108. *Szczekająca szczeka Saszy*, tekst: Ewa Grętkiewicz, il. Ewa Olejnik, Warszawa 2005, Nasza Księgarnia 39,5%
109. *Sznurkowa historia*, tekst: Roksana Jędrzejewska-Wróbel, il.: Agnieszka Żelewska, Warszawa 2004, Nasza Księgarnia 26,4%
110. *Śmierzący ser*, tekst: Catherine Dupino, przekł.: Elżbieta Zubrzycka, il. Anna Ładecka, Gdańsk 2004, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 25%
111. *Śpiące wierszyki*, tekst: Joanna Papuzińska, il. Agnieszka Cieślikowska, Warszawa 2005, Ezop 12,7%
112. *Świat do góry nogami*, tekst: Beata Ostrowiecka, Wrocław 2002, Ossolineum 60%
113. *Tam gdzie spadają Anioły*, tekst: Dorota Terakowska, Kraków 1999, Wydawnictwo Literackie 64,5%
114. *Tego lata w Burbelkowie*, tekst: Marta Tomaszewska, il. Wanda Orlińska, Warszawa 2000, Nasza Księgarnia 34,5%
115. *Trzeci świat Mateusza*, tekst: Ewa Przybylska, Łódź 2001, Akapit Press 38,5%
116. *Trzy świnki*, tekst: Zofia Stanecka, il.: Elżbieta Wasiuczyńska, Warszawa 2004, Muchomor 19,1%
117. *Twój głos o przyrodzie, zwierzętach i środowisku*, tekst: Janusz Tarnowski, Warszawa 1998, Adam 1,8%
118. *Uśmiech Lwowa*, tekst: Kornel Makuszyński, I wyd. Kraków 1989, Oficyna Cracovia, II wyd. Radom 2004, Polwen 29,5%
119. *Wieczorynki z kotem Miśkiem*, tekst: Anna Onichimowska, il.: Małgorzata Bieńkowska, Warszawa 2005, Świat Książki 19,5%
120. *Wiersze, że aż strach*, tekst: Małgorzata Strzałkowska, 2002 28,6%
121. *Wierszyki wyssane z palca*, tekst: Beata Biały, il.: Ewa Olejnik, Warszawa 2004, Kowalska/Stiasny 3,2%
122. *Wiórki wiewiórki i inne bajki wierszem*, tekst: Łukasz Dębisk, il. Anna Kaszuba-Dębska, Kraków 2001, Znak 15%
123. *Wszystko jest możliwe*, tekst: Magda Papuzińska, Łódź 2003, Akapit Press 38,2%
124. *Zaklęty dwór*, tekst: Helena Zakrzewska, Radom 2004, Polwen 10,9%

125. *Z górki na pazurki*, tekst: Zofia Beszczyńska, il. Paweł Pawlak, Poznań 2005, Media Rodzina 25%
126. *Zagadki od Sasa do lasa*, tekst i il.: Ewa Kozera-Pawlak, Warszawa 2003, Egmont 10%
127. *Zgubione światełko*, tekst: Joanna Kulmowa, il.: Waldemar Andrzejewski, Warszawa 1990, Nasza Księgarnia 7,7%
128. *Zielony Wędrowiec*, tekst: Liliana Bardijewska, il.: Adam Kilian, Warszawa 2000, Ezop 13,6%
129. *Zielony, żółty, rudy, brązowy!*, tekst: Małgorzata Strzałkowska, il: Piotr Fąfrowicz, Poznań 2003, Media Rodzina 30,9%
130. *Zła dziewczyna*, tekst: Beata Ostrowicka, Wrocław 2005, Ossolineum 54,5%
131. *Zosia pleciona*, tekst: Zdzisław Domolewski, Poznań 2003, Media Rodzina 38,6%
132. *Żółta zasypianka*, tekst: Anna Onichimowska, il.: Krystyna Lipka-Sztaubałło, Łódź 2005, FRO9 9,1%

